

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Новосьолова В.І.

кандидат педагогічних наук
старший науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
(Інститут педагогіки НАПН України)

За увесь період освітнього процесу в реаліях війни та її наслідків учнівство України зазнало істотних втрат у досягненні результатів навчання, адже безпосередній доступ до забезпечення освітніх потреб був обмеженим або перерваним. Прогалини у знаннях з української мови мають більшість українських здобувачів освіти, де б вони не перебували нині. На сайті Європейської комісії зазначається, що лише в шкільних системах країн ЄС із 24.02.2022 р. по 07.03.2023 р. було інтегровано 760382 українських учнів; близько 20-ти тисяч дітей примусово депортовано на ворожу територію. У межах України учні внутрішньо переміщені або перебувають у місцях постійного проживання близько / віддалено від зони бойових дій чи на тимчасово окупованих територіях. Освітній процес в Україні тривав упродовж 2022-2023 н.р. у змішаному / онлайн форматі в умовах повітряних тривог, часткового відімкнення електропостачання та тепlopостачання. Відповідно українські учні на завершення поточного навчального року матимуть критично різнорівневий результат навчальних досягнень.

Триває процес обговорення й розроблення способів та механізмів вимірювання й узагальнення освітніх втрат на державному рівні [1; 2]. Важливо в найкоротший термін виробити алгоритм дій для компенсаційних занять для учнівства й забезпечення методичної підтримки вчителів української мови. Особливої уваги потребують діти, які не мали доступу до Інтернету й жодної можливості вивчати українську мову самостійно або в форматі уроків онлайн.

Однією з найважливіших умов ефективності інтенсивного пізнавального процесу є стійка умотивованість здобувачів освіти. Вважаємо, що передусім спільними зусиллями учительської й батьківської спільнот необхідно допомогти учням усвідомити важливість роботи з формування й розвитку компетентностей, необхідних для свідомого вибору подальшого успішного життєвого шляху; досягнення навчальних результатів за допомогою мовних засобів (фонетичних, лексичних, фразеологічних, граматичних); розвитку активності й відповідальності в процесі самонавчання й самоосвіти попри всі несприятливі обставини в реаліях війни. Учні мають усвідомити цінність і сенс такої інтенсивної роботи.

Оскільки порушено нормальний перебіг навчальної діяльності учнів, на початковому етапі роботи з компенсації освітніх втрат необхідно провести комплексну діагностувальну роботу для визначення найбільш вразливих для кожного учня чи учениці місць у досягненні результатів навчання української мови. У багатьох здобувачів освіти вони будуть істотно відрізнятися, тому педагогові необхідно застосовувати диференційований підхід у процесі роботи з надолуження прогалин у навчанні.

Педагог володіє інформацією про те, як його учні працювали впродовж складного воєнного навчального року, які проблеми й пробіли їм треба подолати. Відповідно до рівня й загального характеру прогалин у навчальних досягненнях учнів доцільно розробити модель (план-схему, календарне планування) компенсації освітніх втрат: визначити теми, які варто опанувати оглядово, які – можна вивчити наступного року, чи засвоїти самостійно з подальшим контролем їх засвоєння. На навчальному матеріалі, який є абсолютно новим й найбільш важливим для подальшої роботи, але слабо засвоєний учнями, необхідно зосередити найбільше уваги й зусиль.

З метою компенсації освітніх втрат учнів необхідно організувати різноманітні види занять (додаткові уроки, консультативні курси, літні школи, допоміжні уроки-консультації та ін.) у форматі, що відповідає їхнім потребам.

Можна впроваджувати для школярів навчальні курси з окремих розділів мови, які включатимуть теоретичний матеріал та практичні завдання на розвиток когнітивних навичок. Важливо забезпечити учням можливість занурення в життєво важливі практичні проблеми, де вони матимуть змогу застосовувати здобуті знання. Розвиток навичок аналізу, синтезу та оцінки інформації, а також пам'яті і збереження досвіду є особливо важливим завданням для вчителів та педагогів, які мають виконувати роль координатора навчальної діяльності учнів. Виступаючи як навігатор та організатор практичної роботи, учитель також забезпечуватиме ефективний контроль над опануванням базових знань.

Відповідно зміст і характер завдань, методичне забезпечення їх виконання повинні залежати від особливостей обставин навчання та злагодженої взаємодії і співпраці учня і вчителя.

На нашу думку, учитель насамперед має змодельовати самостійну пізнавальну діяльність учнів, дібрати ефективний методичний інструментарій для подолання освітніх втрат, допомогти учням виробити навички здобувати знання під час самостійних спостережень, мотивувати учнів навчатися зосереджувати увагу на певному мовному понятті, явищі чи факті, розвивати вміння аналізувати їх, робити висновки, формулювати визначення і правила.

Формуванню навичок самостійного опанування навчальної інформації, сприятиме використання дослідницького методу. Означений метод навчання української мови передбачає творче застосування здобутих знань, оволодіння методами наукового пізнання.

Найефективнішим, на наш погляд, складником дослідницького методу є метод спостереження над мовою і мовними фактами, який передбачає усвідомлене сприймання, зіставлення, аналіз, синтез, узагальнення і систематизацію вивчених мовних явищ і понять (їх ознак, структури, функцій, сфер уживання). Використання методу спостереження дає змогу здобувачам освіти осмислювати, сприймати й усвідомлювати мовні явища й факти, наблизити освітній процес до потреб життя, самостійно вирішувати повсякденні життєві ситуації [1, с. 189].

Значний потенціал у формуванні сталого інтересу до вивчення мовних явищ містить робота з підручником. Використання методу роботи з підручником (у друкованому, цифровому варіантах) дає змогу багаторазового оброблення навчальної інформації в доступному для здобувача освіти темпі та в зручний для нього час, що забезпечує можливість самостійного глибокого усвідомлення й закріплення навчального матеріалу, розвитку аналітичного й критичного мислення, вироблення вмінь і навичок впевнено й аргументовано висловлювати власні думки. Підручник є не єдиним джерелом інформації, тому важливо розвивати навички роботи учнів зі словниками, довідковими джерелами, медіа / аудіоресурсами, науковими розвідками.

Для досягнення успіху в навчанні та розвитку учнів, необхідно створити сприятливі умови для їх самовияву та підтримувати взаємодію з людьми, які мають позитивний вплив на їхні емоції та мотивацію до досягнення успіхів.

Ми вважаємо, що потрібно добирати завдання, які спонукають учнів до використання інформації у реальній мовленнєвій практиці. Ці завдання можуть включати бесіди, дискусії, мікродискусії в парі / групі, інтерв'ю тощо. Такі завдання допоможуть учням розвивати увагу, емоційний інтелект, адекватну реакцію на непередбачувані ситуації та навички конструктивної комунікації. Це також дасть змогу учням використовувати мовний матеріал у життєво необхідному контексті.

У процесі розвитку комунікативних навичок учнів важливо використовувати модельовані теми для спілкування, зокрема такі як «Пригадай й поділись досвідом, коли тобі вдалося викликати в близьких людей посмішку», «Обговоріть з однокласниками й однокласницями, чому в народних казках добро завжди перемагає, а зло є покараним»;

«Чому емоції необхідно пережити й відпустити?». Це дасть змогу розвивати комунікативні вміння учнів, зокрема у процесі діалогічного мовлення навчати їх усвідомлювати власні й чужі прагнення, емоції й переживання.

У використанні означеного методичного інструментарію, методів і форм роботи слід дотримуватися доцільності застосування їх у кожній ситуації. Ефективність їх потенційно підвищується за умови поєднання з іншими методами навчання. Комбінування різних методів навчання може значно підвищити їх потенційну ефективність.

Отже попри те, що провідну роль у компенсації освітніх втрат належить державі, умотивованість всіх учасників освітнього процесу, їх тісна співпраця, застосування ефективного методичного інструментарію є ефективним засобом повноцінного відновлення сучасної освіти в Україні.

Список літератури:

1. Бичко Г., Терещенко В. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. Київ: Український центр оцінювання якості освіти. 2023. 30 с. https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf.

2. Освітній омбудсмен України. (6 жовтня 2022). Як освітні втрати вплинуть на економіку України. <https://eo.gov.ua/yak-osvitni-vtraty-vplynut-na-ekonomiku-ukrainy/2022/06/10/>.

3. Новосьолова, В. (2021) Особливості формування навчально-дослідницьких умінь учнів на уроках української мови в умовах Нової української школи. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки, 1 (8) (346). стор. 181-197. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729563>.